

QUAN PLA ESPIAVA PER A FRANCO
Isidor Cònsul

Cristina Badosa, Josep Pla. El difícil equilibri entre literatura i política 1927-1939. Curial Edicions. Barcelona, 1994.

Els estudis sobre literatura catalana han crescut com els carabassers aquests darrers temps. S'han multiplicat eines bàsiques de treball en forma de guies de lectura, tesis editades i projectes de recerca, han sortit biografies i estudis parcials, i alhora han començat a surar les primeres edicions crítiques de prohoms fonamentals de les nostres lletres. Vist de conjunt potser és encara una mica dispers, però tot apunta que ens encarem a una nova ordenació crítica de la literatura catalana. Un procés que serà llarg i que, amb el pas del temps, ha de revisar i actualitzar aquesta realitat en construcció evolutiva que és Història de la Literatura Catalana (1964-1988), de Riquer-Comas-Molas. Una obra fonamental, tot i els desnivells que presenta per la llarga gestació que patí i els canvis d'orientació que l'afectaren. Malgrat tot, haurà esdevingut la plataforma imprescindible i la base d'informació prèvia d'aquesta hipotètica nova metodització de la literatura catalana.

Poso alguns exemples per tal que ajudin a baixar més bé aquest raonament. Les troballes i aportacions de Jesús Villalmanzo i de Jaume J. Chiner (La pluma y la espada. Estudio documental sobre Joanot Martortell y su familia, 1992), així com l'estudi de Jaume J. Chiner (El viure novel.lesc. Biografia de Joanot Martorell, 1993) han canviat substancialment tot allò que sabíem sobre Tirant lo Blanc i el seu autor. Un altre cas contundent són els estudis de Rosa M. Delor que han desmuntat l'Espriu més criptic i obliguen a fer-ne una nova lectura. I encara s'han de comptar les aportacions estrictament biogràfiques. Fins fa quatre dies, com qui diu, era notori l'interès que hi havia per tapar

aspectes biogràfics que semblaven poc vistents en homenots cabdals de les lletres nostrades. Poc vistents, és clar, des d'una determinada hipocresia petitburguesa: "casos" com els de Verdaguer, Eugeni d'Ors, Josep Pla o Mercè Rodoreda, i algun altre de més casolà com el de J.V. Foix. Unes vegades apuntaven a detalls de moral familiar i conjugal (Rodoreda), unes altres a tràgiques rebel·lies religioses (Verdaguer) i la resta a tempestes polítiques com les d'Eugeni d'Ors i Josep Pla. En cap cas, però, el major o menor sotsobre biogràfic s'ha girat contra l'obra del creador i només n'ha retardat un coneixement més estricte i autèntic.

Comença, doncs, a quedar clar que no s'ha de confondre vida privada, ideologia concreta i geni creador, i que, d'un artista, allò que ens queda, sobretot, són la potència i el vigor de les seves criatures. El temps acaba amorosint els detalls més cantelluts de les biografies, però és bo que els estudiosos els fixin puntualment i correcta. No s'ha de confondre vida i literatura, però també és cert que la literatura i la vida van tan sovint entrelligades que una bona biografia, sense embuts ni falsos tabús, resulta imprescindible en qualsevol estudi literari amb cara i ulls. Just per aquest camí s'enfila l'estudi de Cristina Badosa, Josep Pla, el difícil equilibri entre literatura i política 1927-1939.

UNS ANYS CABDALS EN LA VIDA DE JOSEP PLA

L'estudiosa ha centrat la seva investigació en uns anys decisius de la biografia de l'escriptor: de 1927 fins a 1939, o, dit d'una altra manera, des del retorn de l'exili fins a la fi de la guerra civil espanyola. L'exili al qual es refereix neix del fet que Pla, des de 1924, no havia pogut tornar a l'estat espanyol perquè era acusat d'injúries contra l'exèrcit a causa d'uns articles que denunciaven la política que llavors es seguia al Marroc. S'enceten així aquests anys cabdals en la vida de Pla i en la història d'aquest país.

El temps històric segueix el pas marcat per la dictadura de Primo de Rivera, la "dictablanda" del general Berenguer, la dimissió reial, la Segona República, el Front Popular, l'alçament feixista i la guerra. Un context històric que influí en l'evolució ideològica de Pla que, entre 1927 i 1928, s'havia definit tímidament com a liberal. Ben aviat, però, accentuà actituds conservadores al costat de la Lliga i de Cambó per acabar actuant en la xarxa d'espionatge que dirigia Josep Bertran i Musitu al servei de l'exèrcit franquista. I gairebé acabada la guerra, ve el breu interregne a "La Vanguardia" amb Manuel Aznar, i el retorn definitiu a Palafrugell quan Galinsoga fou nomenat director del diari.

Des d'una perspectiva literària som a l'inici de la maduresa de Josep Pla com a periodista i escriptor. El 1925, els volums de Coses vistes i Rússia s'havien convertit en sengles èxits editorials i al llarg d'aquests onze anys publicà títols importants del vast conjunt de la seva obra: Cartes de lluny (1928), Vida de Manolo (1928), Madrid. Un dietari (1929), Cambó (1928-1930), El sistema de Francesc Pujols (1931), i Viatge a Catalunya (1934), entre altres. Una època, finalment, puntejada per polèmiques i tibantors com les que visqué amb Rovira i Virgili a "L'Opinió" i amb Jaume Bofill i Mates amb motiu de L'altra concòrdia.

AL SERVEI DE LA SIFNE

Sens dubte, però, la joia de l'estudi de Cristina Badosa és haver aclarit un aspecte no prou conegut pels seus contemporanis i que el mateix Pla va mirar de silenciar i embolicar: la feina d'espionatge que féu al servei de la SIFNE, entre 1936 i 1937. Dirigida per Josep Bertran i Musitu, la SIFNE ("Servicio de Información del Nordeste de España"), era una xarxa d'espionatge al servei del bàndol franquista que operava des del sud de França. Durant el temps que funcionà féu feines de cartografia, interceptà comunicacions, desxifrà missatges i estudià els moviments de la flota republicana. També vigilava les

fronteres i els carregaments dels vaixells que sortien de Seta o de Marsella. Just a Marsella, amb Adi Emberg i Carles Sentís, Josep Pla féu d'espia en aquest darrer àmbit: un agent subaltern i tafaner, encarregat de vigilar el transport d'armes per a la República. Marsella fou un punt neuràlgic del tràfic d'armament i conèixer els vaixells que en duïen cap a l'Espanya Republicana era important en l'estratègia militar franquista. Fins al punt que el SIFNE hagué de plegar quan augmentà la pressió i la vigilància francesa atesos els sabotatges, incendis i robatoris que es succeïen així que la càrrega sortia de Marsella i arribava a aïgues internacionals.

Cristina Badosa ens ha ofert, en pocs anys, dues eines fonamentals per a un millor coneixement de Josep Pla. Primer tingué cura dels Índexs a l'Obra completa (1988), eina imprescindible per navegar en l'oceà de l'obra planiana. Una obra, dit sigui de passada, que fou criticada en excès, i matusserament, per les errades de detall que conté. L'altra aportació és aquesta biografia parcial, potser massa minuciosa i per això mateix poc agraïda de lectura, però tanmateix fonamental perquè aclareix les zones d'ombra biogràfiques del singular escriptor empordanès.

Isidor Cònsul